

piese care nu îmbătrînesc

- „CIUTA” — Teatrul de Stat „Al. Davila” din Pitești *
- „RĂSPÎNTIA CEA MARE” — Teatrul de Stat „Victor Ion Popa” din Birlad **

Cînd, în 1922, a apărut pe scena teatrului românesc prima piesă a lui Victor Ion Popa — *Ciuta*, Liviu Rebreanu a scris o cronică entuziastă, precizînd autorului „un viitor de seamă în teatru”... Timpul a confirmat intuiția lui Rebreanu, și astăzi — alături de Camil Petrescu, Mihail Sebastian, George Mihail Zamfirescu, Al. Kirițescu, Mihail Sorbul, Victor Eftimiu, Tudor Mușatescu, G. Ciprian, Mircea Ștefănescu — Victor Ion Popa constituie prin opera sa, scrisă între cele două războaie, o prezență dintre cele mai valoroase.

De-a lungul anilor, oamenii de teatru s-au aplecat cu dragoste și interes asupra lucrărilor lui V. I. Popa și astfel au apărut, pe rînd, la lumină *Tache, Ianke și Cadîr*, *Răzbunarea sufleurului*, *Mușcata din fereastră*. Publicul nu s-a lăsat așteptat. De la acea memorabilă reprezentare a Teatrului Municipal, în care a evoluat cu strălucire Jules Cazaban, de la spectacolul Teatrului din Ploiești, în care a excelat Toma Caragiu, succesul piesei *Tache, Ianke și Cadîr* s-a răspîndit pe mai toate scenele din țară, profesioniștii și amatoarele. La un interval de timp destul de mare, după aproape zece ani, Gheorghe Leahu se încumetă să înfrunte inerția și să dea „răzbunării” lui Costică sufleurul, după trei decenii de la data apariției piesei, pretuirea cuvenită. Iar afluența mare de spectatori înregistrată anul trecut la *Mușcata din fereastră* (Teatrul Muncitoresc C.F.R.), atît la sediu, dar mai ales în turneu, ne îndreptățește să afirmăm că ea e strîns legată de un principiu vital de creație, pe care însuși Popa îl formula cu ardoare în cîteva articole programatice. „El (publicul — *n.n.*) vrea suferințe pe care să le înțeleagă, răspunsuri care să fie nemărturisit rumegate în el, și oameni, mai ales oameni, pe care să-i simtă vii și trairici în inima lui, în inima inimii lui... Trebuiește înfrățită sala cu scena și asta nu se poate izbuti decît făcînd din scenă oglinda sălii. Dincolo de înfrățirea asta nu există înțelegere întreagă, nu există succes, cel mult un interes rece, obosit, ca în fața unei piese de direcție, prea de multe ori repetată”.¹

Secretul popularității lui Victor Ion Popa stă în faptul că întreaga sa operă ilustrează aplicarea exemplară și statornică a acestui principiu. Parcurgînd cu înțelegere gama tragicomică a existenței umane, cu romantismul ei, cu elanurile și frămîntările ei, cu pasiunile, cu ideile și cu suferințele ei mari și mici, V. I. Popa ne-a lăsat o suită de conflicte și tipuri, a căror caracteristică esențială o constituie autenticitatea, expresia lor specific națională. Fără a ignora inovațiile dramaturgice ale vremii, el a preferat linia tradițională, rămînînd un „clasic” prin substanța profund umană a scrierilor sale. Față de aerul ușor desuet, față de aparențele „facile” ale intrigii unora din textele sale, mulți se întrebă în ce constă rezistența lor în timp.

* Regia : Mihai Radoslavescu. Decoruri : Emil Moise. Costume : arh. Andrei Ivăneanu Damaschiu. Distribuția : Julieta Strîmbeanu (Carmen Anta) ; Mery Milăescu (Ana Anta) ; Telly Barbu (Maria Doctor Micu) ; Lucia Rîpeanu (Emma) ; Adrian Grigoriu (Octav Soimu) ; Ion Focșa (Doctor Micu) ; Alexandru Bocăneț (Tache Voinea) ; Radu Corioian (Costea Moceanu).

** Regia : Cristian Nacu. Scenografia : Sorin Popa. Distribuția : Bebe Banu (Florea) ; Maria Maximilian (Ecaterina) ; Dimitrie Bitang (Andrei) ; Gheorghe Tomescu (Mircea) ; Const. Vurtejanu (Ion) ; Dora Stoescu (Anica) ; Carmen Costin (Tiucuta) ; Ștefan Cițu (Panait Ungureanu) ; Valer Donca (Petru al Vădanei).

¹ „Teatrul pentru azi — pentru noi”, „Viemea”, nr. 235. 1 mai 1932.

Înainte de orice, forța pieselor lui stă în încărcătura lor afectivă, derivată din viziunea sa umanistă. „Secretul” perenității îl constituie galeria de eroi populari, oameni de omenie și de caracter, „vii și trainici” — descenși din lumea cinstită, simplă, generoasă, de mare noblețe sufletească, a poporului, pe care autorul îi opune corupției, imposturii, ipocriziei, ticăloșiei, dezumanizării din lumea exploatoare. Seducția exercitată asupra lectorului sau spectatorului de acești eroi își găsește explicația în omenescul și gingașia, în umorul blind și poezia discretă, în lirismul și candoarea pe care ei le cheltuiesc, în aspirația lor la frumusețe și fericire.

Desigur că unda de optimism și farmecul pe care le dezvăluie deznodămintele comediilor sale ne sînt mai familiare decît accentele tragice din *Ciuta*. Dramă psihologică, cu grave implicații sociale, această primă scriere a lui Victor Ion Popa ne relevă o latură mai puțin cunoscută a personalității și creației autorului. Atitudinea sa neconformistă, protestul său umanist sînt exprimate aci în acorduri dramatice îndurerate. Sfirșitul tragic al tinerei Carmen Anta, care și-a dăruit iubirea modestului funcționar Octav Șoimu, refuzînd, cu prețul vieții, căsătoria cu rentierul Costea Moceanu, aruncă o lumină revelatoare asupra convingerii autorului despre imposibilitatea omului de a-și realiza visul, fericirea, într-o lume josnică, prăbușită în păcate și vicii. Metafora piesei exprimă cu plasticitate imaginea omului pur în această lume. El preferă însingurarea, îi place „să stea sus... sus... unde nu-i noroi... deasupra norilor, lângă soare”; iar atunci cînd e hăituit și încolțit de fiare, „cînd s-a stins și cea din urmă licărire de nădejde”, ea și ciuta închide ochii, „îngenunche ca de rugăciune... și se prăbușește în prăpastie, strivindu-se de stînci”. Asemenea ciutei, eroina piesei, sensibilă și candidă, Carmen Anta, aspiră spre „soare”, spre un alt ideal. Acest ideal e întrevăzut ca o fericire personală, o fericire a dragostei curate... „unde, la țară, într-un sătuleț pierdut într-o văgăună, în care să curgă un firisor de pîriu mic, mic...”, și unde, pe banii din zestrea ei, ar putea trăi în liniște și armonie. Nu e important aici faptul că autorul nu a dat alt suport eroinei sale decît convingerea că doar banii, averea ei personală, îi pot asigura independența, posibilitatea de a trăi dezlegată de socoteli și tranzacții meschine; importante mi se par atitudinea de frondă a eroinei, întransigența cu care ea înfruntă prejudecățile și refuză să-și cîștige fericirea prin mijloacele odioase pe care i le pune la dispoziție mediul ambiant. Desigur, gestul final — sinuciderea (insuficient argumentată de autor — numai pe premisa că și-a pierdut dota) — ne apare astăzi naiv și artificial. Esențială însă rămîne semnificația gestului. El condamnă societatea care ucide visul, oricît de mărunț ar fi el, care falsifică relațiile dintre oameni. El proclamă biruința sentimentului împotriva conveniențelor abjecte, opune ipocriziei onestitatea, înrobirii — independența. Fără a pretinde că aspiră a atinge pragul marilor idei, „ciuta” rămîne un personaj interesant, complex, cu o bogată structură sufletească. Ascența eroinei lui Ibsen — Nora, sau celei a lui Camil Petrescu — Ioana Boiu, Carmen Anta este înzestrată cu luciditate și voință, cu mîndrie și farmec.

Alături de ea, în această piesă de tinerete a lui Victor Ion Popa, se desprinde, foarte interesant intuitiv, imaginea tinărului intelectual Octav Șoimu. Inteligent și capabil, cult, chinuit de îndoială și de neputință, descumpănit că nu-și poate cheltui forța de muncă, energia și elanul pentru un scop mai înalt, el e nevoit, din cauza sărăciei, să stea mereu la cheremul influenței și al banilor lui Costache Moceanu, care oricînd poate să decidă de „soarta” lui materială, dar care nu-i poate ucide și sentimentul, nu-l poate determina să renunțe la dragostea „ciutei”. Disprețul autorului, revolta sa față de impostorii și paraziții sociali se manifestă concret și viu, tăios, în zugrăvirea lui Costache Moceanu. Întruchipare a jonsiciei, a cinismului și a dezumanizării, fostul vechil a parvenit, prin acumulare necinstită de avere, pînă la gradul de rentier, în rîndul înalților oficialități ale micului oraș provincial. Vulgar, incult și brutal, de o lipsă de scrupule fără măsură, Costache Moceanu trăiește, pînă în clipa cînd îl înfruntă Carmen Anta, cu satisfacția că poate cumpăra tot, pînă și suflete. O undă de ironie amară însoțește cuplul compus din tutoarea Ana Anta și întreținutul ei, Tache Voinea, uniți în ticăloșia de a o vinde lui Moceanu pe Carmen, pentru ca, astfel acoperite polițele, combinația lor amoroasă să poată supraviețui. Opus acestei faune este doctorul Micu. Trăind o viață întregă în muncă, în cinste și în armonie cu credincioasa lui soție, acest personaj care a acumulat, în loc de avere, înțelepciune și bun-simț, deosebit de simpatic în micile lui sîcîieli și manii bătrînești, inaugurează un șir de eroi specifici întregii creații ulterioare a lui Victor Ion Popa.

Cu stingăcii și fisuri inerente începutului, cu aerul ușor melodramatic ce însoțește unele scene, cu o încărcătură dulceag-sentimentală în limbaj, *Ciuta* rămîne o piesă valoroasă, prin forța mesajului său social, prin fondul ei de observație tipolo-

Maria Maximilian (Ecaterina), Dimitrie Bitang (Andrei) și Bebe Banu (Florea) în „Răspintia cea mare” de Victor Ion Popa (Teatrul de Stat „V. I. Popa” din Birlad)

gică, prilej de mari creații actoricești, printre care amintim pe acele ale Anei Luca, Soniei Cluceru, Mariei Mohor, Nicolae Soreanu, George Vraca, Ion Finteșteanu etc.

Se cuvine salutat inițiativa ansamblului din Pitești, de a repune în circuitul teatral această piesă. Doriința de reînprospătare scenică a *Ciutei*, munca serioasă a colectivului, atent la punctul de vedere contemporan, s-a soldat cu un spectacol meritoriu, în ansamblu. Regizorul Mihai Radoslavescu a ocolit aspectul ușor melodramatic al acțiunii, a reliefat cu sobrietate și subtilitate tema majoră a piesei: triumful dorului de eliberare, al năzuinței spre frumusețe și lumină. Cu excepția unor accente de modernizare forțată (în actul III, unde decorul și mișcarea excesiv stilizate — un podium rotund, cenușiu, în mijlocul scenei, pe care se aflau un singur fotoliu și o măsuță de lucru pe care pâlpite o luminare; un mic panou, suspendat în tavan, pe care se proiecta — după sinucidere — imaginea eroinei), spectacolul se bucură de acuratețe, de grijă în stabilirea relațiilor dintre personaje, în sublinierea momentelor-cheie.

Cîteva realizări actoricești au contribuit la bunele rezultate ale punerii în scenă. Rolul titular a fost incredințat Julietei Strimbeanu; ea a dat prestanță, vibrație sinceră aspirației spre fericire a eroinei. Cu un efort sporit de gradare a sentimentului de dragoste ce i-l poartă lui Șoimu, care domină personajul, de mai evidentă nuanțare a derutei și a spaimei în final, actrița poate apropia rolul de valoare ce i-a conferit-o autorul. Reprezentînd-o pe Maria Micu, Telly Barbu a impus o excelentă creație, investind personajul cu multă gingașie și candoare, conturînd discret, cu un ușor aer desuet, emoțiile în fața amintirilor evocate de soțul ei. Ion Foța a fost un Doctor Micu pitoresc și uman; l-am remarcat pe Radu Coriolan, pentru măsura cu care a conturat jocosnic și cinismul lui Costea Moceanu. Tinărul Alexandru Bocăneț demonstrează în Tache Voinea că stăpînește un registru bogat de posibilități. El a subliniat, sub masca onorabilității și a gesturilor de o căutată eleganță și prețiozitate, caracterul jalnic prin compromisurile pe care le acceptă personajul. Adrian Grigoriu a lăsat printr-un joc discret — poate prea discret — să se întrevadă chinurile lui Octav Șoimu. Corectă interpretarea dată de Mery Mihăescu Anei Anta; plină de grație și farmec, Lucia Ripeanu, în scurta apariție a personajului episodic Emma.

* * *

Cu *Răspintia cea mare*, scrisă imediat după *Ciuta*, lucrare inedită, apărută în revista noastră¹, și a cărei premieră absolută a avut loc la Teatrul din Birlad, Victor Ion

¹ „Teatrul” nr. 8/1965.

Popa urcă treapta operelor de prim ordin, pătrunde în zona dezbaterilor de idei, a problemelor capitale ale omenirii. Trăind amara experiență a primului război mondial, luptând în prima linie, el are prilejul să cunoască urmările nefaste ale acestui caotism. Jertfele celor uciși, ca și idealurile altor generații strivite de măcelul mondial au sădit în sufletul tinărului autor o ură nestăvilă, o adâncă revoltă. Încă în tranșee fiind, scrie drama în versuri *Lucia*. Întors acasă, reia tema războiului în piesa *Răspîntia cea mare*, în romanul antimilitarist pe care îl publică în 1932, „Floare de oțel”, în volumul început „Mă doare sufletul cel nou”.

În *Răspîntia cea mare* se întîlnesc întrebări cu adîncă rezonanță filozofică și socială. Pe fundalul tragic al războiului, cu tot corțegiul său de nenorociri și sălbăticie, sub presiunea ocupației străine, se ridică imperios în fața oamenilor problema răspunderii. În raport cu acest uriaș generator de moarte, aflați la „răspîntia cea mare”, oamenii sînt datori să se definească, să opteze. Demonstrația dramatică din *Răspîntia cea mare* exprimă triumful omului asupra lui însuși, arătînd că solidaritatea umană, răspunderea sînt capabile să înfrîngă atitudinile nedemne, spaimete, deznădejdea. În nici una din lucrările sale, Victor Ion Popa nu a atins gradul de profunzime psihologică, ușurința de a se mișca printre idei, ca în această piesă. Pe lângă vigoarea realistă a caracterelor, pe lângă patosul și forța mesajului său patriotic, lectura textului ne dezvăluie o concentrată forță dramatică a replicii, o poezie discretă a limbajului scenic. Deși nu lipsită de slăbiciuni (transformările neargumentate suficient ale unora din personaje, trecerea lui Mircea de la individualismul feroce, generat de disprețul față de război, din nou la acțiune, spre exemplu, ca și unele lungimi ale dialogului), *Răspîntia cea mare* rămîne un document impresionant, care nu-și pierde din actualitate, al forței spirituale a națiunii.

Punînd în scenă postuma lui V. I. Popa, Teatrul din Birlad a dat un exemplu de inițiativă și clan creator. Ambiția nobilă a colectivului, de a dărui spectatorilor din orașul în care s-a născut autorul această piesă inedită s-a soldat și cu unul din cele mai bune spectacole reprezentate în ultimii ani pe scena birlădeană.

Regizorul Cristian Nacu a înfățișat textul într-un stil direct, trăit, realist, izbutînd astfel un spectacol convingător în afirmarea patosului profund patriotic al lucrării. Ocolînd efectele de suprafață, regia a transcris ideile autorului în imagini simple, adevărate. Multe momente, dar mai ales înfrunțările cele mai importante din text, întil-

Julietta Strîmbeanu (Carmen Anta) și Adrian Grigoriu (Octav Șoitu) în „Ciuta” de Victor Ion Popa (Teatrul de Stat „Al. Davila” din Pitești)

nirea Ecaterinei și a lui Florea cu Andrei, confruntarea neliniștii lui Florea cu certitudinea gravă a lui Ion (actele I și II), discuția dintre Ecaterina și Florea și finalul s-au impus atenției prin densitate și sobrietate, prin naturalețe dramatică. Aerul oarecum vetust pe care îl dezvăluie în text atitudinea prea servilă a argaților față de Florea a fost estompat, punându-se în lumină fermitatea, abnegația, curajul, credința nestrămutată în victorie a celor doi țărani. În reprezentație a apărut puternic reliefată ideea solidarității poporului în fața primejdiei.

La reușita spectacolului au contribuit hotărâtor scenografia și costumele inspirate ale lui Sorin Popa. El a imaginat, pentru interiorul conacului patriarhal al lui Florea, un decor ușor stilizat, ale cărui elemente expresive, preluate din arhitectura românească, au creat atmosfera specifică textului, au oferit regiei și actorilor un cadru autentic, aerat, în care ei au putut evolua cu ușurință. Tipologia și problematica deosebit de interesante ale piesei au prilejuit interpretărilor realizări importante. Ne referim, în primul rând, la Constantin Vurtejanu (Petru) și Valer Donca (Ion), care au înfățișat două tipuri emoționante, dominate de un real fior tragic. Ambii actori au compus cu minuție două întruchipări distincte ale durerii și înțelepciunii populare. Maria Maximilian în Ecaterina a adus în spectacol o ținută de o certă noblete spirituală, marcând cu sensibilitate sincera îngrijorare a mamei și devotamentul ei fără margini pentru toți membrii familiei. Actrița a sugerat cu discreție, făcând-o credibilă în spectacol, mutația sufletească din final, insuficient argumentată în text de autor. Am apreciat jocul concentrat, dens, convingător al lui Dimitrie Bitang în Andrei, autenticitatea, pitorescul sobru al Dorei Stoenescu în Anca. Ștefan Cițu a reușit, prin sinceritate și printr-o participare plină de vigoare, să impună tipul odios al cârciumarului Ungureanu. În rolul lui Florea — personajul cel mai important și cel mai greu de redat în urcușul său tragic spre înalta conștiință umană — Bebe Banu a depus un efort lăudabil. El a intuit pe Florea ca pe un om puternic, care își pierde treptat siguranța și devine o victimă a propriei sale slăbiciuni. Calea spinoasă parcursă de personaj pînă la înțelegerea din final nu apare însă cu forța și cu nuanțarea cerute, interpretul rămânând uneori la un joc de suprafață.

Renunțând la unele clișee, gesturi stereotipe, la atitudini de poză, Gheorghe Tomescu ar putea — datorită posibilităților reale, demonstrate în interpretarea lui Mircea, căruia i-a schițat convingător pe alocuri personalitatea copleșită de frământări — să ridice personajul în rîndul bunelor realizări din reprezentație.

Pe lângă montarea acestui spectacol, care nu reprezintă pentru colectivul din Birlad doar un simplu act pios, ci un real succes de prestigiu, Teatrul din Birlad merită toată stima pentru faptul de a fi contribuit la cinstirea memoriei marelui om de teatru și prin alte câteva acțiuni. Astfel, în holul teatrului s-a amenajat o cameră memorială, în care se găsește biroul lui Victor Ion Popa, cu uneltele sale de scris, cu manuscrise, desene, caricaturi, afișe, programe de la spectacolele pieselor lui. Imaginea scriitorului e prezentă și prin lucrarea sculptoriței Florica Hociung. Pentru a face mai explicite și deci mai accesibile problematica și epoca în care *Răspîntia cea mare* a fost concepută, tînărul pictor din localitate Cornel Vasilescu a realizat câteva panouri de grafică militantă deosebit de interesante, reprezentînd convoaie de prizonieri, oameni în tranșee, personaje principale ale piesei, totul într-o viziune originală.

Am urmărit participarea deosebită a spectatorilor, aderența totală la întîmplările scenice, puternicele aplauze la scenă deschisă. Faptul ne-a trezit părerea de rău că teatrele din Capitală au ocolit pînă în prezent această piesă (ca și *Răzbumarea sufletului*, de altfel, ca și alte lucrări valoroase, *uite*, ale acestui prodigios om de teatru). Cu forțele ce posedă îndeosebi prima noastră scenă, Teatrul Național ar putea asigura acestor texte o nobilă strălucire. Ce admirabile creații, care ar rămîne multă vreme în memoria spectatorilor, ar putea oferi, de exemplu, George Calboreanu, Aura Buzescu, Eugenia Popovici și alți mari actori ai noștri în *Răspîntia cea mare*. Pe cînd bucuria unei astfel de ambiții creatoare?

Valeria Ducea